

А. О. Бурдуланюк, канд. с.-г. наук, доцент, **І. Дудка**, бакалавр
Сумський національний аграрний університет

ДИНАМІКА ПОШИРЕННЯ АМБРОЗІЇ ПОЛИНОЛИСТОЇ В УКРАЇНІ

Фітосанітарна система України спрямована на мінімізацію ризиків, пов'язаних із проникненням та поширенням шкідливих для сільськогосподарських культур організмів, і функціонує з урахуванням міжнародних норм. Фітосанітарні заходи мають визначальне значення для захисту аграрних посівів від небезпечних шкідників, хвороб і бур'янів, перешкоджають появі на території країни карантинних організмів, зазначених у списках А1 (відсутні в Україні) та А2 (обмежено поширені в Україні), тим самим забезпечуючи стабільність та безпеку агровиробництва. Основними напрямками роботи є перевірка імпортованої продукції на прикордонних карантинних постах, спостереження за станом рослин у період вирощування й зберігання, а також впровадження ефективних систем прогнозування та контролю.

Дотримання фітосанітарних вимог в Україні контролює Департамент з питань насінництва та фітосанітарної безпеки, що працює у складі Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. До його повноважень належить контроль імпортованих рослин і продукції на прикордонних пунктах карантину – у морських портах, аеропортах, на залізничних і автомобільних терміналах. Під час перевірок проводиться аналіз наявності карантинних організмів, і в разі їх виявлення застосовуються необхідні заходи: знезараження за рахунок власника вантажу, знищення продукції за рішенням державного фітосанітарного інспектора або повернення товару в країну експорту.

Відповідно до Наказу № 397 від 16 липня 2019 року «Про внесення змін до Переліку регульованих шкідливих організмів», до списку обмежено поширених в Україні карантинних організмів віднесено п'ять видів комах, одну нематоду, п'ять збудників хвороб та шість видів бур'янів. Станом на 01.01.2025 р. офіційно зареєстрованими карантинними бур'янами в Україні є: *Ambrosia artemisiifolia*, *Acroptilon repens*, *Cenchrus longispinus*, *Cuscuta spp.*, *Sorghum halepense*, *Solanum rostratum*. У межах Сумської області

підтверджено присутність *Ambrosia artemisiifolia* (амброзії полинолистої) та *Cuscuta spp.* (повитиці польової).

Ambrosia artemisiifolia – однорічна трав'яниста рослина, завезена до Європи з Північної Америки у 1873 році, ймовірно разом із насінням культурних рослин. В Україні цей бур'ян вперше з'явився на початку XX століття й поступово набув статусу агресивного інвазійного виду. Первісно його поширення було локальним і обмеженим, однак ситуація кардинально змінилася у роки Другої світової війни. Масові переміщення людей, транспорту та вантажів, а також руйнування рослинного покриву сприяли стрімкій експансії амброзії.

Нині *Ambrosia artemisiifolia* становить серйозну загрозу для біорізноманіття України, негативно впливає на природні екосистеми та агроценози. Її успішному поширенню сприяє висока екологічна пластичність, здатність швидко адаптуватися до різних умов, значний біологічний потенціал, швидкі темпи росту й розвитку та стійкість до несприятливих факторів середовища.

З метою запобігання подальшій інтродукції та поширенню цього карантинного бур'яну здійснюється ретельний контроль об'єктів регулювання – транспортних засобів, вантажів та пакувальних матеріалів. Заборонено ввезення насіння сільськогосподарських культур, забрудненого насінням амброзії. У випадку виявлення бур'яну у вантажах застосовуються заходи: повернення продукції експортеру, її очищення або знезараження.

Методика досліджень була загальноприйнятою. Було здійснено аналіз динаміки поширення амброзії полинолистої на території України за останнє десятиріччя (2016–2025 рр.). Обстеження щодо виявлення даного карантинного бур'яну проводяться у визначені періоди: від фази сходів до виходу в трубку у зернових, бобових, технічних та олійних культур; перед міжрядним обробітком ґрунту у технічних, овочевих культурах, садах і виноградниках; а також безпосередньо перед цвітінням бур'янів на необроблюваних землях, пасовищах і луках. У разі виявлення вогнищ амброзії полинолистої необхідно терміново повідомляти державних фітосанітарних інспекторів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Станом на 01.01.2025 року амброзія поширена в 24 областях України на площі 3136646 га (таб. 1).

**Таблиця 1. Динаміка поширення *A. artemisiifolia* в Україні
(2016–2025 рр.)**

№	Рік	Заражено						Σ зараження, га
		областей	районів	міст	населених пунктів	присадиб-них ділянок	господарств усіх форм власності	
1	2016	24	398	97	5888	344160	25204	3136646
2	2017	24	401	96	5857	342212	25175	3087559
3	2018	24	398	97	5869	342212	25203	3088033
4	2019	24	401	91	5803	339462	25163	3084432
5	2020	24	308	90	5872	339537	25190	3086492
6	2021	24	394	81	5724	333543	25168	2920568
7	2022	24	119	78	5571	316841	13560	2852819
8	2023	24	119	125	5542	316649	13508	2849669
9	2024	24	115	142	5515	316278	13425	2846394
10	2025	24	115	146	5522	316278	13423	2846646

Протягом останніх десяти років кількість заражених амброзією полинолистогою областей в Україні залишалася незмінною. У 2016–2021 рр. число уражених районів коливалося в межах 308–401, проте у 2022 році показник знизився з 394 (у 2021 р.) до 115 (у 2025 р.). Кількість господарств усіх форм власності, на території яких виявлено вогнища бур'яну, також суттєво скоротилася – з 25 168 у 2022 році до 13 423 у 2025 році. Подібна тенденція простежується і на присадибних ділянках: кількість заражених дворів зменшилася з 344 160 у 2022 році до 316 278 у 2025 році.

Загальна площа зараження демонструє поступове зниження: з 3 136 646 га у 2016 році до 2 846 645,8 га у 2025 році. Найбільші площі уражень зафіксовані в Херсонській (275 350,6 га), Дніпропетровській (112 569,6 га), Запорізькій (717 608,3 га), Донецькій (609 454,6 га) та Миколаївській (816 678,9 га) областях. Водночас найменше зараження спостерігається в Івано-Франківській (6 га), Тернопільській (59,1 га) та Львівській (106,4 га) областях.

Комплекс профілактичних і карантинних заходів дає змогу обмежувати подальше поширення амброзії в Україні. До основних напрямів роботи належать:

- Своєчасне виявлення та моніторинг – регулярні обстеження сільськогосподарських угідь, транспортних вузлів, складів та імпортованих вантажів. Це дозволяє виявляти бур'яни на ранніх етапах та

знищувати їх Обмеження переміщення зараженого матеріалу – запровадження карантинних зон, заборони або обмеження транспортування заражених вантажів, насіння, кормів та ґрунтів. Такі дії унеможливають випадкове розповсюдження бур'яну новими територіями (наприклад, разом із транспортом чи сільськогосподарською технікою).

- Фітосанітарна експертиза – перевірка імпорتنих рослинних вантажів у прикордонних пунктах карантину. У разі виявлення карантинних бур'янів вантаж підлягає знезараженню, поверненню або знищенню.

- Механічні та агротехнічні методи – використання сівозмін, міжрядних обробітків, глибокої зяблевої оранки. Такі дії знижують життєздатність амброзії, а знищення сходів до цвітіння перешкоджає утворенню насіння.

- Хімічний контроль – застосування гербіцидів у межах карантинних зон, що забезпечує ефективне стримування поширення бур'яну.

- Біологічні методи – перспективний напрям, який передбачає використання специфічних природних ворогів для контролю кожного виду бур'яну.

- Інформаційно-роз'яснювальна робота – донесення до аграріїв, перевізників і населення відомостей про небезпеку карантинних організмів та правила обігу продукції. Це допомагає своєчасно виявляти й локалізувати вогнища зараження до того, як вони набудуть загрозливих масштабів.

УДК: 632.4.01/.08

А. О. Бурдуланюк, канд. с.-г. наук, доцент,

І. В. Приймак, бакалавр

Сумський національний аграрний університет

ВПЛИВ СОРТОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ НА РОЗВИТОК СЕПТОРІОЗУ В УМОВАХ ТОВ "КУМИ-2" ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пшениця є однією з найважливіших зернових культур у світі, що слугує основною сировиною для виготовлення хліба, макаронів, круп, кормів та багатьох інших продуктів. Вона займає провідне місце у світовому сільському господарстві та є ключовим джерелом харчування для мільярдів людей. Серед різних видів пшениці найпоширенішими є тверда (*Triticum durum*) і м'яка або хлібна